

**Aşkın Suretleri: Hint Üslubunda Müşterek İmgeler,
Emrullah Yakut, İstanbul: Kesit Yayınları, 2020, 200 sayfa,
ISBN: 978-605-7898-79-1.**

“Hint yolculuğu öyle bir sürme-i âvâzdır ki, kınanın rengi solduğunda
(bile) ses geri gelmez.”

Şevket-i Buhârî

Klasik şiirin son büyük hamlesi olan Sebki Hindî, Hind üslubu veya Hind tarzı olarak da bilinmektedir. Sebki Hindî XVI. asırdan XVIII. asra yani Örfî-Şîrâzî’den Bîdil’e kadar gerek Hindistan’da gerekse Hindistan dışında yaşayan Hint felsefesinin edebi zevkinin ve Hint şiirinin etkisinde kalan çoğunluğu İranlı şairlerin oluşturdukları şiir tarzına verilen isimdir. İran’da doğan Hindistan’da gelişen ve daha çok Hindistan, Afganistan ve Anadolu’da benimsenen bu tarzın önde gelen şairleri Örfî-Şîrâzî, Feyzî-i Hindî, Tâlib-i Âmûlî, Kelîm-i Hemedânî, Sâ’ib-i Tebrîzî, Şevket-i Buhârî ve Bîdil-i Azîmâbâdî’dir . Sebki Hindî, XVII. asırdan itibaren Türk edebiyatında etkisini göstermeye başlamıştır. Nâ’îlî-i Kadîm, Şehrî, İsmetî, Neşâtî, Fehîm-i Kadîm, Nedîm ve Şeyh Gâlib bu üslubun en önemli temsilcileridir (Şentürk ve Kartal, 2015: 249). Bu üslup “yeni mazmunlar, ince hayaller, paradoksal ifadeler, çoklu duyulamalar ve ma’nâ-yı bîgâne (alışılmadık mana)” gibi özelliklere sahip olmasından dolayı klasik şiire yeni bir söylem getirmiştir. Türk edebiyatında Hint üslubunu anlamak ve anlamlandırmak için birçok çalışmaya konu olup araştırılmıştır. Bu çalışmalardan biri olan Emrullah Yakut’un hazırlamış olduğu “Aşkın Suretleri: Hint Üslubunda Müşterek İmgeler” adlı kitapta Hint üslubunun renkli ve çarpıcı imgeleri incelenmiştir. Eser, 200 sayfadan oluşup 2020 yılında Kesit Yayınları tarafından basılmıştır. Kitabın içeriği; “Giriş”, “İmgeler”, “Sonuç”, “Ek”, “Kısaltmalar” ve “Kaynakça”dan oluşmaktadır.

Kitap “Giriş” bölümüyle başlamıştır. Öncelikle bu bölümde imgenin ne olduğu hakkında birçok tanıma değinilirken, imgenin şiirde nasıl kullanıldığını göstermek için modern edebiyat şairlerinden örnekler verilerek açıklanmıştır. Verilen örnekler dahilinde “merkezi rol üstlenen imgelerin” olduğunu belirten araştırmacı, bu imgelere “mihver imge” tanımını önermiştir. Şiirde kullanılan mihver imgeleri zenginleştiren birçok unsur veya yardımcı imgenin olduğu belirtilmiş ve modern edebiyatın önemli şairlerinden olan Edip Cansever’in “Su” şiiri üzerinde örneklendirilmiştir. “Su” şiirinin ana temasında bir “su” imgesi vardır ve bu imge “kalkan trenler, limandan ağır ağır ayrılan gemiler, erimekte olan hayvanlar” gibi yardımcı unsurlarla anlam dünyası zenginleşmiştir.

Araştırmacı, giriş bölümünün devamında “mihver imge” durumunun Hint üslubunda da olduğunu belirtmiş ve Hint üslubunda “mihver imge” diye tespit ettiği “hamyâze”(esneme) imgesi etrafında oluşan “kemân (yay), mihrâb, âguş (kucak)” gibi kavramların imgeyi zenginleştirdiği ve ona derinlik kattığını açıklayarak mazmûn kavramına geçmiştir. Klasik şiir estetiğinde önemli bir yer teşkil eden mazmûnunun ne olduğu hakkında günümüzde yapılan tanımlara değinilirken klasik şairlerin mazmûndan ne anladıklarına dair Nef’î’den bir örnek verilerek açıklanmıştır. İmge ve mazmûn hakkında genel bir çerçeve çizen araştırmacı, her iki kavram arasındaki benzerlikler ve farklılıkları okuyucuya sunmuştur. Araştırmacı, giriş bölümünün sonlarına doğru imgeleri tespit ederken XIX. yüzyıl öncesi Fars ve Türk şairlerini değerlendirmeye aldığı belirtmiş ve bu değerlendirme sonucunda “sürme-i âvâz” (ses sürmesi), “şu’le-i âvâz” (sesin alevi), “sûde-i elmâs” (elmas tozu), “beyza-i fûlâd” (çelik yumurta), “şûr-ı cünûn” (delilik çöşküsü), “hamyâze” (esneme) ve “perîhâne” (peri evi)” adlı imgeleri tespit etmiştir.

Kıtapta incelenen ilk imge “sürme-i âvâz” imgesidir. Bu imgenin zengin hayal dünyası “hat, edep, melâl” gibi kavramlarla tahlil edilmiş ve bazı beyitlerin etrafında oluşan mazmûnlar da izah edilmiştir. İmge incelenirken Fars ve Türk şairlerinin imgeyle ilgili müşterek kavramları kullanmalarının yanı sıra bazı Türk şairlerinin kendi hayal dünyalarına ait kavramlarla imgeyi zenginleştirdikleri okuyucuyla paylaşılmıştır.

“Şu’le-i âvâz” imgesi bölümünde araştırmacı, öncelikle terkibi “feryat alevi, ses alevi, nağme alevi” olarak tanımlamıştır. Sonrasında imge “teşbîh, istiâre, aidiyet, mukayese, diğer münasebetler ve bazı özellikler” alt başlığı altında birçok unsur dikkate alınarak tahlil edilmiş ve elde edilen veriler ayrıntılı bir şekilde okuyucuya sunulmuştur. Türk şairleri “şû’le-i âvâz” imgesini kullanırken terkibe yeni kelimeler izâfet etmişler ve izâfet edilen kelimelerin şiirde yeni anlamlar ve hayaller meydana getirdikleri ortaya çıkmıştır. Şu’le-i âvâz imgesi değerlendirilirken dikkat çeken en önemli özelliği Şevket-i Buhârî ile Nedîm arasında bir etkileşimin olduğunu göstererek edebiyat tarihine yeni bir bilgi kazandırılmıştır.

“Sûde-i elmâs” imgesi incelenirken Türk şiirinde daha çok rîze-i elmâs terkibiyle kullanıldığını belirten araştırmacı, terkibi “elmas tozu” diye Türkçeye aktarmış ve elmasın; parlaklık, keskinlik, çürütücü, yakıcı, zehirleyici ve öldürücü gibi birçok özelliğine değinmiştir. Elmasın öldürücü özelliği eski zamanlardan beri bilinmesine rağmen klasik üslup şiirinde elmas veya elmas tozunu yaraya ekme, yaraya bağlama ve yaraya dökme gibi bağlamlarda kullanılmadığı tespit edilirken Hint üslubu şairleri “sûde-i elmâs, rîze-i elmâs ve horde-i elmâs” tabirlerini genellikle yarayla ilişkilendirerek kullandıkları görülmüştür. Bu imgeyi Türk şairleri, Fars şairlerine göre daha az kullanmaları şairlerin birbirini takip ve taklit içinde olmadıkları, imgeleri seçerken şuurlu bir estetik tercihte bulduklarından söz edilmiştir.

Hint üslubu şairleri anlam dünyalarını oluştururken klasik şiir geleneğinin unsurlarını farklı şekillerde kullanmışlardır. “Beyza-i fûlâd” imgesi Hint üslubu öncesi Fars ve Türk şiirinde nadiren görülmesiyle beraber Hint üslubu kadar geniş hayal ve çağrışımlara konu olmadığı aktarılmıştır. Bu terkinin Hint üslubuyla birlikte şairane hayaller ve çağrışımlar kazandığı tespit edilmiştir. “Şûr-ı cünûn” imgesi bölümünde imge; Hint üslubuna ait orijinal bir benzetme olarak tespit edilmiş ve imgeyle ilişkili “deniz, çöl, şarap, sarık, feryat ve sel” gibi birçok kavram birden fazla şair tarafından müştereken kullanılmıştır. Ayrıca bazı şairler imgeyi kullanırken kendi estetik zevklerine göre farklı kavramlarla anlamı zenginleştirdikleri okuyucunun dikkatine sunulmuştur. “Şûr-ı cünûn” imgesi orijinal bir benzetme olarak tespit edilmesine rağmen diğer imgelere göre kapalı ve muğlak olma durumundan uzak olduğu belirtilmiş ancak üslubun önemli temsilcisi Bîdil’in beyitlerinde nispeten bir kapalılığın olduğundan da söz edilmiştir.

Şairler kelimeleri kullanırken bazen sözlük anlamları dışında metnin bağlamına göre kelimelere yeni anlamlar kazandırmışlardır. Araştırmacı “hamyâze”(esneme) imgesini incelerken imgenin kendi anlamı dışında deyimlerle birçok yeni anlam kazandığını belirtmiştir. Bu imgenin deyimler içerisinde kazandığı yeni anlamlar Hint üslubu şairleri için zengin hayallere ve çağrışımlara olanak sağlamıştır. “Hamyâze” imgesinde Hint üslubu şairlerinin iyi birer gözlemci oldukları gerçeğine dikkat çeken araştırmacı, şairlerin tabiatı ve nesnelere dikkatli bir şekilde gözlemlemeleri sonucunda eşyalar ve hadiseler arasında farklı bağlantılar kurduklarını belirtmiştir. Bu imgede şairlerin çok iyi birer gözlemci oldukları özelliği imgeyle ilişkili kullandıkları “kucak-gül” kavramlarıyla desteklenmiş ve bu kavramlarla birlikte geleneksel bazı mazmûnların ters yüz edilerek üslubun ma’nâ-yı bîgâne(alışılmadık mana) özelliğine örnek verilmiştir.

Araştırmacı, “perihâne” imgesi bölümünde imgenin etrafında tasavvufi düşüncenin öğretisi ve erkaniyla ilgili birçok kavramın yoğunlaştığını tespit etmiş ve “perihâne-i hâmûşân, perihâne-i uzlet, perihâne-i halvet” gibi terkiplerin meydana geldiğini belirtmiştir. İmgenin etrafında kümelenen tasavvufi kavramlar anlamı derinleştirmiş ve irfani bir söyleyişin sonucu anlam tabakaları oluşmuştur. İmgeyle ilgili kullanılan bazı tasavvufi kavramlar, yüzyıllardır üzerinde çok fazla araştırma yapılmış olan “vahdet ve kesret” düşüncesi yeni bir imgeyle okuyucuya sunulmuştur. “Perihâne” imgesinde dikkat çekilmesi gereken önemli özelliklerden biri imgeyle ilgili çeşitli unsurlar veya hadiseler arasında sebep-sonuç ilişkisi kurulduğu üzerinde durulmuştur. Buna göre herhangi bir sebeple bir yerin veya şeyin “perihâne”ye dönüştüğü ifade edilmiştir. Örneğin; Sevgilinin yüzünden kırık ayna peri evi olur/ İçinde şarap kalmayınca şişe peri evi olur (Yakut, 2020: 181). İmgenin bu dönüştürücü özelliğinden dolayı diğer imgelerden farklı bir özelliğe sahip olduğu da görülmüştür.

Çalışmada genel olarak dikkat çekilmesi gereken husus Fars ve Türk şairlerinin ortak imgeleri kullanmalarına rağmen aslında her edebî düşüncenin kendine has orijinal söyleyişlerin bulunduğu göstermiştir. Edebiyat tarihinde klasik şiirin Fars edebiyatının tamamen taklidi olduğu ve orijinal hiçbir unsur bulundurmadığını belirtilen eleştiriler bulunmaktadır. Araştırmacı, yaptığı mukayeseli çalışmayla böylesi eleştirilerin doğruluk payı olmadığını altını çizmiştir. Türk ve Fars şairleri tarafından müştereken kullanılan imgelerin etrafında benzer hayallerin yanında Türk şairlerinin birtakım orijinal anlam münasebetleri geliştirdikleri ve yeni çağrışımlara ulaştıkları ifade edilmiştir. Çalışmanın sonunda elde edilen veriler belirli bir sonuca bağlanmış ve sonuç bölümünden sonra “Ek” başlığı altında bütün imgelerin şairler tarafından kaçır kez kullanıldığına dair geniş bir tablo çizilmiştir. Son olarak “Kısaltmalar” ve “Kaynakça” bölümü verilerek çalışmanın sonuna gelinmiştir.

Emrullah Yakut’un hazırlamış olduğu “Aşkın Suretleri: Hint Üslubunda Müşterek İmgeler” adlı kitabın değerlendirilmesi yapılacak olursa, kitap Sebki Hindî üslubunda imgenin mahiyetini göstermiştir. Kitapta birçok beyit örneğinin yer alması incelenen imgelerin zengin hayal dünyaları hakkında ayrıntılı bilgi vermiştir. Mukayeseli olarak hazırlanan bu çalışmanın şairlerin düşünce dünyasını ve bazı şairlerin birbirinden ne ölçüde etkilendiklerini göstermesi açısından da önem teşkil etmektedir.

Kaynakça

- Şentürk, A.A. ve Kartal, A. (2015). Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Toker, H. (1996). Sebki Hindî (Hint Üslubu). İlmî Araştırmalar Dergisi. s.2. 141-150.
- Yakut, E. (2020). Aşkın Suretleri: Hint Üslubunda Müşterek İmgeler. İstanbul: Kesit Yayınları.

Menekşe BALIBEY,
Mardin Artuklu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi,
abal.4747@hotmail.com,
ORCID ID: 0000-0001-7385-8831.